

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ХОРОШЕВСЬКА ОЛЕКСАНДРА ІГОРІВНА

УДК 349.42

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПАЮВАННЯ МАЙНА
КОЛЕКТИВНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ
В УКРАЇНІ**

12.00.06 «Земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2019

Дисертація є рукописом

Роботу виконано в Національному університеті біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Єрмоленко Володимир Михайлович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри аграрного, земельного
та екологічного права імені академіка В. З. Янчука

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
Статівка Анатолій Миколайович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
професор кафедри земельного та аграрного права

кандидат юридичних наук, доцент
Земко Алла Михайлівна,
Луцький національний технічний університет,
доцент кафедри гуманітарних наук,
соціального забезпечення та права

Захист відбудеться «22» травня 2019 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.004.16 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «19» квітня 2019 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. О. Панькова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Понад два десятиліття з проголошення незалежності України тривають процеси реформування суспільного буття. Однак питання паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств залишилися без належної уваги вітчизняних науковців-юристів, що не сприяло ефективності їх вирішення на практиці. Порушення вимог чинного законодавства щодо паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств, зумовлене його недосконалістю, призвели до виникнення низки проблемних питань як під час паювання, так і після. Паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств – порівняно недавній процес, який виник з метою задоволення майнових потреб селян колишніх членів колективних сільськогосподарських підприємств. Як засвідчує практика, цей процес виявився дуже складним, що призвело до виникнення безлічі спірних моментів, багато з яких потребували судового втручання. При цьому й досі паювання не набуло логічного завершення, адже абсолютна більшість колишніх працівників колективних сільськогосподарських підприємств не одержали належного їм майна в натурі. Тим часом від первісної вартості майнових паїв залишилося не більше третини внаслідок фізичного й морального зносу їх матеріального наповнення. Вищенаведене зумовлює актуальність обраної теми і нагальність розв'язання цілої низки виниклих проблемних моментів.

Теоретичну базу дисертаційного дослідження склали наукові праці відомих українських учених-правознавців: В. І. Андрейцева, Л. О. Бондаря, Н. О. Багай, Г. І. Балюк, Л. М. Баранової, О. В. Бачерікова, Т. І. Бегової, Ю. В. Білоусова, Д. В. Бобрової, В. І. Борисової, К. Г. Волинки, О. В. Гафурової, О. В. Дзери, А. М. Земко, В. М. Єрмоленка, О. В. Зайчука, Т. О. Коваленко, В. М. Кириченка, С. П. Кондракова, Ю. М. Крупки, Н. С. Кузнецової, О. М. Куракіна, С. Л. Лисенкова, С. В. Лозинської, В. В. Луця, Р. А. Майданика, С. І. Марченко, Ю. М. Оборотова, Н. М. Оніщенко, О. О. Погрібного, В. І. Прокопенка, П. М. Рабіновича, З. Ф. Самчук, О. Д. Святоцького, Г. С. Семакова, В. І. Семчика, О. І. Силенка, О. Ф. Скакун, А. М. Статівки, В. Ю. Уркевича, Ю. С. Шемшученка, В. С. Щербини, В. З. Янчука та ін.

У процесі дослідження економічних аспектів паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств використано праці українських учених-економістів: І. В. Висіцької, П. М. Герасима, С. І. Дем'яненка, Г. П. Журавля, П. Т. Саблука, Л. О. Шепітько та ін.

Питання паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств розглядалися в дисертації Т. О. Коваленко «Правові аспекти реструктуризації недержавних сільськогосподарських підприємств», захищеній у 2002 році в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Водночас, у цій науковій роботі паювання майна розглядалося виключно у контексті реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств. Як наслідок, поза увагою залишилися теоретико-правові засади паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств, структурні елементи

правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств та правозастосовна практика вирішення майнових спорів тощо. Тим більше, що за понад п'ятнадцятирічний період часу відбулися значні зміни законодавства та суспільних відносин у зазначеній сфері. Вищеперераховані аспекти в цілому обумовлюють належну актуальність і нагальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в межах програми наукових досліджень Національного університету біоресурсів і природокористування України на тему «Проблеми удосконалення системи аграрного законодавства» (номер державної реєстрації 0112U001680).

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження – розроблення теоретичного підґрунтя правових аспектів паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні для надання пропозицій щодо вдосконалення відповідного законодавства.

Для досягнення цієї мети було поставлено такі завдання:

- сформулювати поняття та ознаки паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств;
- розкрити законодавче забезпечення паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств;
- здійснити загальну характеристику правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств;
- з'ясувати об'єктно-суб'єктний склад правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств;
- визначити порядок реалізації права власності на майно та права на майновий пай;
- розробити класифікацію судових позовів у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств;
- встановити особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства в сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств.

Об'єкт дослідження – аграрні майнові відносини, що виникають у процесі реформування колективних сільськогосподарських підприємств.

Предмет дослідження – правові аспекти паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження склали філософські (матеріалістичної діалектики), загальнонаукові (структурно-функціональний, формально-логічний, синтезу і системного аналізу) та спеціально-правові (формально-юридичний, історико-правовий, порівняльно-правовий) методи наукового пізнання. Діалектичний метод дав можливість розглянути припинення колективних сільськогосподарських підприємств у контексті кількісно-якісних змін, їх майнової основи господарювання, як наслідку заперечення застарілих організаційно-правових форм на тлі єдності й протиставлення суперечностей, детермінованих об'єктивною необхідністю справедливого розподілу майна колективних

сільськогосподарських підприємств. За допомогою структурно-функціонального методу дано характеристику об'єктів та суб'єктів правовідносин паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств, а також визначено місце відносин із паювання як субінституту аграрного права. Формально-логічний метод допоміг визначити правові проблеми, які існують у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств, розкрити зміст паювання та сформулювати основні визначення, зокрема, «майновий пай», «правовідносини щодо паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств» тощо. Метод системного аналізу дав змогу визначити існуючі колізії у нормативно-правовій базі у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств, а також допоміг виділити принципи правового регулювання та сформулювати модель, за якою має відбуватися паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств. Метод синтезу використовувався під час розроблення класифікації судових позовів у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств. Завдяки формально-юридичному методу розкрито зміст норм права, якими врегульовано відносини у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств. За допомогою історико-правового методу розкрито ретроспективний розвиток законодавства у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств. Порівняльно-правовий метод дав змогу порівняти відповідне вітчизняне та зарубіжне законодавство країн, де застосовувалася процедура паювання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше в юридичній науці було проведено комплексний аналіз правових аспектів паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні, результатом якого стали основні положення дисертації, які містять наукову новизну і виносяться на захист:

вперше:

– виокремлено основні ознаки паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств, які визначають його юридичну природу: а) належить до основних напрямів аграрної реформи України; б) проводиться лише в колективних сільськогосподарських підприємствах і безпосередньо пов'язане з пайовим фондом майна колективних сільськогосподарських підприємств; в) має соціально спрямовану мету, яка полягає у відродженні на селі реального власника і господаря як найважливішої передумови подолання соціально-економічної кризи в сільському господарстві, остаточного і незворотного розв'язання в Україні продовольчої проблеми, виведення аграрної сфери країни на світовий рівень розвитку; г) реалізується через відповідні правовідносини, які становлять предмет аграрного права і характеризуються специфічним колом суб'єктів, об'єктів та змістом; г) регулюються сукупністю нормативно-правових актів, які утворюють інститут аграрного законодавства паювання майна та землі недержавних сільськогосподарських підприємств; д) здійснюється через дотримання процедури паювання майна, яка складається із сукупності послідовних дій та заходів; е) становить сукупність юридичних фактів, з наявністю яких законодавство пов'язує набуття особою права на

майновий пай; є) здійснюється на основі системи правових принципів паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств;

– встановлено місце відносин паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств у структурі аграрного права як субінституту аграрного права;

– виділено основні правові принципи, що на них ґрунтується паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств, до яких належать: а) законність; б) рівність усіх суб'єктів паювання майна; в) пріоритетність захисту прав селян колишніх членів колективних сільськогосподарських підприємств; г) нерозривний зв'язок прав і обов'язків усіх суб'єктів паювання майна;

– здійснено наукову класифікацію:

1) суб'єктів правовідносин паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств залежно від сфери існування та розподілено їх на внутрішні і зовнішні: а) пов'язані з набуттям права на майновий пай (майновий сертифікат) виключно членами колективних сільськогосподарських підприємств, а також із витребуванням ними майнового паю в натурі, грошах або цінних паперах; б) група правовідносин виникає в зовнішньому відносно колективних сільськогосподарських підприємств середовищі й пов'язана із: набуттям права на майновий пай (отримання майнового сертифіката) не членами колективних сільськогосподарських підприємств; витребуванням ними майнового паю в натурі, грошах або цінних паперах; реалізацією права на майновий пай через укладення відповідних договорів;

2) суб'єктів правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств, залежно від юридичного стану: а) члени колективних сільськогосподарських підприємств, а також особи, за якими відповідно до законодавства зберігається право на майновий пай (пенсіонери, призвані для проходження строкової військової або альтернативної служби; направлені для підвищення кваліфікації з відривом від виробництва; жінки, які перебувають у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами тощо) та особи, які набули право на майновий пай на законних підставах (спадкоємці; ті, що уклали відповідні договори). Вказане коло суб'єктів паювання охоплює осіб, в інтересах яких здійснюється паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств; б) радянські колгоспи, що були перереєстровані в українські колективні сільськогосподарські підприємства; в) місцеві органи виконавчої влади (при формуванні складу Комісії з організації вирішення майнових питань, що виникають у процесі реформування аграрного сектору економіки; в) органи місцевого самоврядування (під час видачі майнового сертифіката);

3) об'єктів правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств, якими є: а) майнові паї (для групи правовідносин, пов'язаних із набуттям права на майновий пай (отримання майнового сертифіката); б) право на майнові паї (для групи правовідносин, пов'язаних із реалізацією цього права через укладення відповідних договорів, а також внесення його до відповідних фондів недержавних сільськогосподарських

підприємств); в) конкретно визначене майно (для групи правовідносин, пов'язаних із витребуванням майнового паю в натурі, грошах або цінних паперах (набуття права власності на майно));

4) судових позовів у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств: а) про визнання права власності на майновий пай та про витребування майнового паю або його вартості; б) про визнання права власності на майновий пай за відсутності відмітки про виділення майна в натурі; в) про визнання права власності на невитребувані паї за набувальною давністю; г) про визнання правочинів із майновими паями та майном, яке було виділене в рахунок майнових паїв, дійсними; ґ) про збільшення розміру майнового паю; д) про визнання недійсними рішень загальних зборів за відсутності хоча б одного із співвласників майна; е) про визнання права власності на майновий пай за спадкуванням; є) про зобов'язання до передання об'єктів соціальної сфери, які не підлягали паюванню, у комунальну власність;

5) правопорушень у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств, які виникають під час: а) визначення індивідуальних майнових часток (паїв) кожного члена в процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств; б) складання списків осіб, які мають право на отримання майнового паю в процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств; в) виділення майна в натурі в разі виходу осіб зі складу колективних сільськогосподарських підприємств; г) уточнення вартості майна (умисне заниження чи завищення вартості майна) в процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств; ґ) розрахунку пайового фонду в процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств; д) розрахунку індивідуальних трудових внесків осіб, які мають право на майновий пай у процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств; е) проведення інвентаризації майна у процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств; є) складання переліків майна пайового фонду, резервного фонду, соціальної сфери для погашення боргів у процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств;

удосконалено:

– поняття паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств через визначення його як сукупності суспільних відносин, урегульованих нормами аграрного права, які виникають з приводу розподілу пайового фонду колективних сільськогосподарських підприємств між членами колективних сільськогосподарських підприємств та прирівняними до них особами через визначення частки майна конкретної особи залежно від трудового внеску, участі (стажу роботи й розміру оплати праці) та фінансового забезпечення цього майна й виділення майна в натурі з метою відродження на селі реального власника та господаря як найважливішої передумови подолання соціально-економічної кризи в сільському господарстві, розв'язання продовольчої проблеми, виведення аграрної сфери країни на світовий рівень розвитку;

– визначення правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств щодо внесення пропозиції про їх поділ на правовідносини, пов'язані з: а) набуттям права на майновий пай (отриманням майнового сертифіката); б) реалізацією права на майновий пай через укладення відповідних договорів; в) витребуванням майнового паю в натурі, грошах або цінних паперах (набуттям права власності на майно);

набули подальшого розвитку пропозиції, висвітлені науковцями, щодо необхідності прийняття Закону України «Про реструктуризацію недержавних сільськогосподарських підприємств» у частині доцільності закріплення в ньому спеціального розділу, присвяченого питанням розпаювання майна колективних сільськогосподарських підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в роботі положення можуть бути використані:

– у нормотворчій діяльності – під час удосконалення системи нормативно-правових актів, що врегульовують відносини паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств;

– у науково-дослідній роботі – для подальшого розвитку юридичної науки в частині наукових розробок, присвячених удосконаленню реструктуризації сільськогосподарських підприємств;

– у навчальному процесі – під час викладання нормативної навчальної дисципліни «Аграрне право» та підготовки відповідної навчально-методичної літератури;

– у правозастосовній діяльності – для захисту прав громадян на майновий пай.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертації доповідалися та обговорювалися на II Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку національного законодавства» (м. Київ, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток аграрного, земельного та екологічного права на зламі тисячоліть» (м. Київ, 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Цілі сталого розвитку тисячоліття: виклики для університетів наук про життя» (м. Київ, 2018 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження оприлюднено в 9 наукових працях, з яких 5 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, стаття у науковому виданні іншої держави, 3 тези наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 214 сторінок. Список використаних джерел налічує 205 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** подано актуальність теми дослідження, зв'язок роботи з науковими темами, визначено мету й завдання дослідження, його об'єкт і

предмет, методи дослідження, наукову новизну роботи, її практичне значення, особистий внесок здобувача, апробацію результатів дисертації, а також пропозиції, які виносяться на захист.

Розділ 1 **«Теоретико-правові засади паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні»** складається з двох підрозділів та присвячено аналізу поняття «майновий пай», визначенню ознак майнового паю, розкриттю поняття «паювання майна», формулюванню ознак паювання майна, принципів паювання майна, функцій паювання майна, генезису законодавства у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні.

У підрозділі 1.1 *«Поняття та ознаки паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні»* розкривається правова природа паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні.

З'ясовано, що паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств – це сукупність суспільних відносин, врегульованих нормами аграрного права, які виникають з приводу розподілу пайового фонду колективних сільськогосподарських підприємств між членами колективних сільськогосподарських підприємств та прирівняними до них особами через визначення частки майна конкретної особи залежно від трудового внеску, участі (стажу роботи і розміру оплати праці) та фінансового забезпечення цього майна й виділення майна в натурі з метою відродження на селі реального власника і господаря як найважливішої передумови подолання соціально-економічної кризи в сільському господарстві, остаточного і незворотного розв'язання в Україні продовольчої проблеми, виведення аграрної сфери країни на світовий рівень розвитку.

Встановлено, що в юридичній літературі однією з основних ознак колективних сільськогосподарських підприємств наводиться їх пайовий характер. Зміст цього поняття зумовив необхідність з'ясування юридичної природи таких понять, як «пайовий фонд», «пай», «майновий пай». Виявлено, що термін «пай» розкриває лише кількісну сторону досліджуваного поняття як частини від певного цілого, в основу якого покладаються загальновідомі положення та закономірності, з яких виводяться загальні ознаки. Водночас, поза увагою залишається його якісна умовна характеристика, не розмежовуються відмінності між якісною та кількісною складовими. Це безпосередньо впливає на визначення понять «пайовий фонд» та «майновий пай», тому безумовно заслуговує на підтримку лише підхід, за якого паювання майна в колективних сільськогосподарських підприємствах реалізується через аграрні правовідносини, яким притаманні специфічні об'єкти, суб'єкти та зміст.

Правовідносини у сфері паювання майна, врегульовані відповідною сукупністю аграрно-правових норм, утворюють окремих субінститут аграрного права у структурі аграрно-правового інституту паювання землі та майна недержавних сільськогосподарських підприємств. Розглянуто ознаки зазначеного субінституту аграрного права. Насамперед, він об'єднує комплекс норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають, змінюються і припиняються у процесі паювання (перепаявання) майна колективних

сільськогосподарських підприємств та спрямовані на перехід права власності на майно від такого підприємства (його правонаступників) до їх членів та/або осіб, які набули це право на законних підставах. Крім того, специфіка правового регулювання відносин у цій сфері обумовлена необхідністю забезпечення захисту майнових прав вищезазначених осіб. Варто вказати і на факт існування цілого масиву нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання цих відносин, серед яких високу питому вагу мають локальні нормативно-правові акти, адже фактично до 2001 року порядок і процедура паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств визначалися виключно локальними внутрішньогосподарськими актами.

Аналіз наведених понять дав змогу виокремити юридичні ознаки паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств: а) належить до основних напрямів здійснення аграрної реформи України; б) проводиться лише в колективних сільськогосподарських підприємствах і безпосередньо пов'язане з формуванням пайового фонду майна колективних сільськогосподарських підприємств; в) має соціально спрямовану мету, яка полягає у відродженні на селі реального власника і господаря як найважливішої передумови подолання соціально-економічної кризи в сільському господарстві, остаточного і незворотного розв'язання в Україні продовольчої проблеми, виведення аграрної сфери країни на світовий рівень розвитку; г) реалізується через відповідні правовідносини, які становлять предмет аграрного права і характеризуються специфічним колом суб'єктів, об'єктів та змістом; ґ) регулюються сукупністю нормативно-правових актів, які утворюють інститут аграрного законодавства паювання майна та землі недержавних сільськогосподарських підприємств; д) здійснюється через дотримання процедури паювання майна, яка складається із сукупності послідовних дій та заходів; е) становить сукупність юридичних фактів, з наявністю яких законодавство пов'язує набуття особою права на майновий пай; є) здійснюється на основі системи правових принципів паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств.

У підрозділі також визначено основні правові принципи, на яких ґрунтується паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств: а) принцип законності (полягає у єдності розуміння та тлумачення нормативно-правових актів); б) принцип рівності всіх суб'єктів паювання майна (держава гарантує суб'єктам паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств однакові права і створює рівні можливості під час самого процесу паювання); в) принцип пріоритетності захисту прав селян – колишніх членів колективних сільськогосподарських підприємств (значущість цього принципу полягає в тому, що селяни забезпечують аграрний сектор економіки суспільства необхідною сільськогосподарською продукцією, отже, пріоритетність при паюванні повинна віддаватися саме їм); г) принцип нерозривного зв'язку прав і обов'язків усіх суб'єктів паювання майна.

У підрозділі 1.2 *«Законодавче забезпечення, розвиток та шляхи вдосконалення законодавства у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств»* здійснено аналіз законодавчих, зокрема

конституційних засад паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств.

Встановлено, що законодавче забезпечення паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств закріплюється нормами аграрного, цивільного та господарського законодавства на фоні відсутності спеціального нормативно-правового акта, що не сприяє уніфікації механізму правозастосування у цій сфері. У зв'язку з цим підтримано пропозицію науковців про необхідність прийняття Закону України «Про реструктуризацію недержавних сільськогосподарських підприємств», окремих розділ якого має бути присвячено паюванню майна.

Найприйнятнішими критеріями для класифікації законодавства про паювання майна в колективних сільськогосподарських підприємствах, які дають змогу розкрити особливості формування законодавства в досліджуваній сфері, є зміст правового регулювання, час прийняття та юридична сила. За змістом правового регулювання треба виділити: а) нормативно-правові акти, які закладають основу та визначають суть паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств; б) нормативно-правові акти, які містять положення про процедуру паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств; в) нормативно-правові акти, спрямовані на охорону майнових інтересів у процесі паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств. За часом прийняття нормативно-правові акти у сфері паювання можна розділити на дві групи: а) нормативно-правові акти, які були прийняті в період функціонування колективних сільськогосподарських підприємств як рівноправної форми господарювання (з 1992 р. до грудня 1999 р.) і регламентували майнові відносини щодо паювання в колективних сільськогосподарських підприємствах; б) нормативно-правові акти, які були прийняті після реорганізації колективних сільськогосподарських підприємств відповідно після 1999 р. і запроваджували процедуру перепаювання майна колективних сільськогосподарських підприємств, в тому числі реорганізованих, та виділення майна в натурі. Класифікація нормативно-правових актів у сфері паювання майна в колективних сільськогосподарських підприємств за юридичною силою дала змогу виділити окремі тенденції розвитку законодавства в досліджуваній сфері.

Розділ 2 **«Правовідносини у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні»** містить три підрозділи, які присвячено дослідженню особливостей правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні, визначенню поняття «правовідносини у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні», ознакам правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні, визначенню об'єктів, суб'єктів та змісту зазначених правовідносин.

У підрозділі 2.1 *«Загальна характеристика правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств»* встановлено, що комплекс правовідносин у сфері паювання майна колишніх колективних сільськогосподарських підприємств виникає і формується після

припинення членства в колективних сільськогосподарських підприємствах або ж із припиненням існування самого колективного сільськогосподарського підприємства. Під правовідносинами паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств слід розуміти врегульований нормами аграрного права комплекс суспільних відносин (що виникають, змінюються і припиняються у процесі паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств), пов'язаних із набуттям та реалізацією права на майновий пай і спрямованих на перехід права власності на майно від підприємства до його членів (у т. ч. осіб, за якими відповідно до законодавства зберігається право на майновий пай), а також інших осіб, які є власниками майнових сертифікатів. Вказані правовідносини можна розподілити на групи, які пов'язані з: а) набуттям права на майновий пай (отриманням майнового сертифіката); б) реалізацією права на майновий пай через укладення відповідних договорів; в) витребуванням майнового паю в натурі, грошах або цінних паперах (набуття права власності на майно).

З'ясовано, що правовідносини у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств варто розглядати як різновид аграрних майнових правовідносин у зв'язку з тим, що вони спрямовані на перехід права власності на майно від одного суб'єкта аграрних правовідносин (колективні сільськогосподарські підприємства) до іншого (як правило, сільськогосподарського товаровиробника).

У підрозділі 2.2 *«Об'єктно-суб'єктний склад правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні»* розкрито, що суб'єкти правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств – це окремі особи (селяни-колишні члени колективних сільськогосподарських підприємств, напрям діяльності яких було пов'язано із колективним господарством (колгоспом) та підприємства- правонаступники колективних сільськогосподарських підприємств).

З'ясовано, що об'єкт правовідносин у сфері паювання – це майно, з приводу якого виникають правовідносини між суб'єктами паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств. Вказане майно можна поділити на види: цінні папери, грошові кошти, будівлі та споруди (включаючи їх невід'ємні частини), машини, транспортні засоби, обладнання, цілісні майнові комплекси, тваринницькі приміщення та обладнання для них, поголів'я тварин, насінневий фонд, корми для тварин, об'єкти інтелектуальної власності.

Зміст правосуб'єктності фізичної особи у сфері паювання майна залежить від низки чинників: громадянства України; належності до трудового колективу колишнього колективного сільськогосподарського підприємства; членства у колективному сільськогосподарському підприємстві; досягнення шістнадцятирічного віку; належності до переліку суб'єктів приватизаційних відносин (або колективної власності) згідно із Земельним кодексом України від 1992 р. У свою чергу, зміст правосуб'єктності юридичної особи у сфері паювання майна залежить від умов, за яких підприємство було створене на базі колгоспу, виникає з моменту створення (реєстрації в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань).

Доцільно запропонувати класифікацію правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств з поділом на правовідносини, які виникають у зв'язку з: 1) прийняттям рішення вищим статутним органом підприємства; 2) членством у колективному сільськогосподарському підприємстві; 3) наявністю трудового внеску в колективне сільськогосподарське підприємство; 4) включенням осіб до переліку, яким надається право на майновий пай; 5) формуванням пайового фонду; 6) обчисленням індивідуального майнового паю членів колективного сільськогосподарського підприємства.

У підрозділі 2.3 *«Порядок реалізації права власності на майно та права на майновий пай»* основну увагу було спрямовано на здійснення аналізу сучасного стану правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств. Під час пошуку підприємств вказаного типу у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань з'ясовано, що зі 100 знайдених підприємств лише 16 не перебувають у процесі ліквідації, 7 припинили свою діяльність та 14 перебувають у стані її припинення.

З метою збереження майнових комплексів колективних сільськогосподарських підприємств пропонується створення замість них сільськогосподарських виробничих кооперативів, які за своєю організаційно-правовою формою наближені до вказаних суб'єктів господарювання.

Розділ 3 **«Юридична практика у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні»** містить два підрозділи, присвячені аналізу питань судових спорів щодо майнових паїв колективних сільськогосподарських підприємств, класифікації судових зазначених спорів, відповідальності за порушення законодавства у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств.

У підрозділі 3.1 *«Аналіз та класифікація судових позовів у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні»* основну увагу приділено активній ролі судів у вирішенні спорів, які виникають під час реалізації права особи на майновий пай колективних сільськогосподарських підприємств. Встановлено, що Єдиний державний реєстр судових рішень містить величезну кількість судових рішень про виділення та розпорядження майновою часткою (паєм) колишніх колективних сільськогосподарських підприємств. Усі судові позови щодо майнових паїв колективних сільськогосподарських підприємств можна звести до таких груп позовів: а) про визнання права власності на майновий пай та про витребування майнового паю або його вартості; б) про визнання права власності на майновий пай за браком відмітки про виділення майна в натурі; в) про визнання права власності на невитребувані паї за набувальною давністю; г) про визнання цивільно-правових угод із майновими паями та майном, яке було виділене в рахунок майнових паїв, дійсними; ґ) про збільшення розміру майнового паю; д) про визнання недійсними рішень загальних зборів за відсутності хоча б одного із співвласників майна; е) про визнання права власності на майновий пай за спадкуванням; є) про зобов'язання до передання об'єктів соціальної сфери, які не підлягали паюванню, в комунальну власність.

У ході аналізу судових рішень з'ясовано, що право члена колективного сільськогосподарського підприємства вимагати виділення майнового паю відповідає праву цього підприємства вирішувати питання складу і структури майнового паю, його вартості. Визначення порядку виділення майнового паю члена колективного сільськогосподарського підприємства, структури та вартості паю віднесено до компетенції органу самоврядування колективного сільськогосподарського підприємства, що діє відповідно до статуту підприємства та затверджених ним актів.

Велика кількість скасованих рішень судів першої інстанції судами апеляційної та касаційної інстанцій свідчить про існування певних труднощів у суддів під час вирішення спорів про майнові паї колективного сільськогосподарського підприємства. Це пов'язано, насамперед, з проблемами уніфікації сутності майнового паю, його правової природи, порядком його формування та виділення у процесі реорганізації колективного сільськогосподарського підприємства.

Для уніфікації судової практики та зведення до мінімуму судових помилок під час вирішення спорів про майнові паї колективного сільськогосподарського підприємства запропоновано підготувати узагальнення судової практики у вигляді відповідної постанови пленуму Верховного Суду.

У підрозділі 3.2 *«Проблеми юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні»* з'ясовано, що відповідальність у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств – це правовідношення з покладанням на особу, яка винна в заподіянні шкоди, обов'язку компенсувати всі негативні наслідки такого правопорушення.

Проведене дослідження дає змогу запропонувати наукову класифікацію видів правопорушень у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств, яка об'єднує правопорушення, здійснені під час: а) визначення індивідуальних майнових часток (паїв) кожного члена в процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств; б) складання списків у осіб, які мають право на отримання майнового паю в процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств; в) виділення майна в натурі в разі виходу осіб зі складу колективних сільськогосподарських підприємств; г) уточнення вартості майна (умисне заниження чи завищення вартості майна) у процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств; г) розрахунку пайового фонду в процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств; д) розрахунку індивідуальних трудових внесків осіб, які мають право на майновий пай у процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств; е) проведення інвентаризації майна в процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств; е) складання переліків майна пайового фонду, резервного фонду, соціальної сфери для погашення боргів у процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове розв'язання наукового завдання щодо визначення правових аспектів паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні. Основні результати проведеної дисертації сформульовано в нижченаведених висновках.

1. Паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств – це комплекс суспільних відносин, урегульованих нормами аграрного права, які виникають з приводу розподілу пайового фонду колективних сільськогосподарських підприємств між членами колективних сільськогосподарських підприємств та прирівняними до них особами через визначення частки майна конкретної особи залежно від трудового внеску, участі (стажу роботи і розміру оплати праці) та фінансового забезпечення цього майна й виділення майна в натурі з метою відродження на селі реального власника і господаря як найважливішої передумови подолання соціально-економічної кризи в сільському господарстві, остаточного та незворотного розв'язання в Україні продовольчої проблеми, виведення аграрної сфери країни на світовий рівень розвитку.

2. Паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств характеризується ознаками, які визначають його юридичну природу: а) належить до основних напрямів аграрної реформи України; б) проводиться лише в колективних сільськогосподарських підприємствах і безпосередньо пов'язане з пайовим фондом майна колективних сільськогосподарських підприємств; в) має соціально спрямовану мету, яка полягає у відродженні на селі реального власника і господаря як найважливішої передумови подолання соціально-економічної кризи в сільському господарстві, остаточного і незворотного розв'язання в Україні продовольчої проблеми, виведення аграрної сфери країни на світовий рівень розвитку; г) реалізується через відповідні правовідносини, які становлять предмет аграрного права і характеризуються специфічним колом суб'єктів, об'єктів та змістом; ґ) регулюється сукупністю нормативно-правових актів, які утворюють інститут аграрного законодавства паювання майна та землі недержавних сільськогосподарських підприємств; д) здійснюється через дотримання процедури паювання майна, яка складається із сукупності послідовних дій та заходів; е) становить сукупність юридичних фактів, з наявністю яких законодавство пов'язує набуття особою права на майновий пай; є) здійснюється на основі системи правових принципів паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств.

3. Паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств є субінститутом правового інституту паювання майна та землі недержавних сільськогосподарських підприємств. Вказаний субінститут об'єднує комплекс норм, яке містить як загальне аграрне законодавство щодо паювання недержавних сільськогосподарських підприємств, так і спеціальне законодавство, що стосується виключно врегулювання аграрних майнових відносин, які виникають, змінюються і припиняються в процесі паювання (перепаювання) майна колективних сільськогосподарських підприємств.

4. Законодавство у сфері паювання майна несистематизоване. Відсутність чітко визначеного нормативно-правового акта, який регулював би відносини в зазначеній сфері, спричиняє чимало перешкод на шляху реалізації прав на майнову частку (пай), а ті нормативно-правові акти, які є чинними, не в змозі повноцінно врегулювати відносини у цій сфері. У зв'язку з цим, актуальною є пропозиція науковців про необхідність прийняття базового Закону України у сфері паювання з подальшим включенням його основних положень до структури Аграрного кодексу на рівні окремого розділу.

5. Під правовідносинами паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств слід розуміти врегульований нормами аграрного права комплекс суспільних відносин (що виникають, змінюються і припиняються в процесі паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств), пов'язаних із набуттям та реалізацією права на майновий пай і спрямованих на перехід права власності на майно від підприємства до його членів (у т. ч. осіб, за якими відповідно до законодавства зберігається право на майновий пай), а також інших осіб, які є власниками майнових сертифікатів. Вказані правовідносини можна поділити на групи правовідносин, пов'язаних з: 1) набуттям права на майновий пай (отриманням майнового сертифіката); 2) реалізацією права на майновий пай через укладення відповідних договорів; 3) витребуванням майнового паю в натурі, грошах або цінних паперах (набуття права власності на майно). Враховуючи, що правовідносини у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств спрямовані на перехід права власності на майно від одного суб'єкта аграрних правовідносин (колективні сільськогосподарські підприємства) до іншого (як правило, сільськогосподарського товаровиробника), їх варто розглядати як різновид аграрних майнових правовідносин.

6. Залежно від сфери виникнення та існування суб'єктів правовідносини паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств можна поділити на внутрішні і зовнішні. Перші пов'язані із набуттям права на майновий пай (майновий сертифікат) виключно членами колективних сільськогосподарських підприємств, а також із витребуванням ними майнового паю в натурі, грошах або цінних паперах. Друга група правовідносин виникає у зовнішньому відносно колективних сільськогосподарських підприємств середовищі і пов'язана з: набуттям права на майновий пай (отримання майнового сертифіката) не членами колективних сільськогосподарських підприємств; витребуванням ними майнового паю в натурі, грошах або цінних паперах; реалізацією права на майновий пай через укладення відповідних договорів. Суб'єкти таких правовідносин формально не пов'язані між собою, право на майновий пай виникає в осіб на загальних підставах, передбачених, як правило, цивільним законодавством (спадкування, укладення цивільно-правових договорів).

Суб'єктів правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств доцільно поділити на дві групи: а) члени колективних сільськогосподарських підприємств, а також особи, за якими відповідно до законодавства зберігається право на майновий пай (пенсіонери,

призвані для проходження строкової військової або альтернативної служби; направлені для підвищення кваліфікації з відривом від виробництва; жінки, які перебувають у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами тощо) та особи, які набули право на майновий пай на законних підставах (спадкоємці; ті, що уклали відповідні договори). Вказане коло суб'єктів паювання охоплює осіб, в інтересах яких здійснюється паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств; б) радянські колгоспи, що були перереєстровані в українські колективних сільськогосподарських підприємств; в) місцеві органи виконавчої влади (під час формування складу Комісії з організації вирішення майнових питань, що виникають у процесі реформування аграрного сектору економіки; в) органи місцевого самоврядування (під час видачі майнового сертифіката).

7. Об'єктами правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств є: а) майнові паї (для групи правовідносин, пов'язаних із набуттям права на майновий пай (отримання майнового сертифіката); б) право на майнові паї (для групи правовідносин, пов'язаних із реалізацією цього права через укладення відповідних договорів, а також внесення його до відповідних фондів недержавних сільськогосподарських підприємств); в) конкретно визначене майно, переважно сільськогосподарського призначення (для групи правовідносин, пов'язаних із витребуванням майнового паю в натурі, грошах або цінних паперах (набуття права власності на майно).

8. Праву члена колективного сільськогосподарського підприємства вимагати виділення майнового паю відповідає право цього підприємства вирішувати питання складу і структури майнового паю, його вартості, способу його вирішення. Визначення порядку виділення майнового паю члена колективного сільськогосподарського підприємства, який виходить з нього, структури та вартості паю віднесено до компетенції органу самоврядування колективного сільськогосподарського підприємства, що діє відповідно до статуту підприємства та затверджених ним актів.

9. На підставі аналізу судових спорів щодо паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств можемо виокремити такі групи позовів: а) визнання права власності на майновий пай та про витребування майнового паю або його вартості; б) визнання права власності на майновий пай за відсутності відмітки про виділення майна в натурі; в) визнання права власності на невitreбувані паї за набувальною давністю; г) визнання цивільно-правових угод із майновими паями та майном, яке було виділене в рахунок майнових паїв, дійсними; г) збільшення розміру майнового паю; д) визнання недійсними рішень загальних зборів за відсутності хоча б одного із співвласників майна; е) визнання права власності на майновий пай за спадкуванням; е) зобов'язання щодо передання об'єктів соціальної сфери, які не підлягали паюванню, в комунальну власність.

10. Відповідальність у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств – правовідношення з покладанням на особу, яка винна в заподіянні шкоди у сфері паювання майна колективних сільсько-

господарських підприємств, обов'язку компенсувати всі негативні наслідки такого правопорушення. Види правопорушень у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств, вчинювані під час:

- а) визначення індивідуальних майнових часток (паїв) кожного члена в процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств;
- б) складання списків у осіб, які мають право на отримання майнового паю в процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств;
- в) виділення майна в натурі в разі виходу осіб зі складу колективних сільськогосподарських підприємств;
- г) уточнення вартості майна (умисне заниження чи завищення вартості майна) в процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств;
- г) розрахунку пайового фонду в процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств;
- д) розрахунку індивідуальних трудових внесків осіб, які мають право на майновий пай у процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств;
- е) проведення інвентаризації майна в процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств;
- є) складання переліків майна пайового фонду, резервного фонду, соціальної сфери, для погашення боргів у процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних:

1. Хорошевська О. І. Судова практика щодо розгляду справ про виділення та розпорядження майновою часткою (паєм) колишніх КСП. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. 2013. № 182. Ч. 1. С. 125–138.
2. Хорошевська О. І. Правова природа і ознаки майнової частки (паю) колишніх членів КСП. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. 2013. № 182. Ч. 3. С. 63–69.
3. Хорошевська О. І. Напрямок вдосконалення законодавства у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. 2014. № 197. Ч. 1. С. 115–121.
4. Хорошевська О. І. Щодо суб'єктно-об'єктного складу правовідносин сільськогосподарських підприємств в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2014. № 10 (226). С. 53–56.
5. Хорошевська О. І. Класифікація правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств. Часопис Київського університету права. 2018. № 2. С. 266–269.

Стаття у науковому виданні іншої держави

6. Хорошевская А. И. Место правоотношений в сфере паевания имущества в структуре аграрного права. *Leges et Vita*. 2014. № 5/3. С. 132–135.

Тези наукових доповідей:

7. Хорошевська О. І. Ретроспективний розвиток формування законодавства в сфері паювання сільськогосподарських підприємств в Україні. Сучасні тенденції розвитку національного законодавства: II Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 16–17 травня 2013 року: тези доповіді. К., 2013. С. 259–261.

8. Хорошевська О. І. До визначення правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств. Розвиток аграрного, земельного та екологічного права на зламі тисячоліть: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 18–19 травня 2018 року: тези доповіді. К., 2018. С. 207–211.

9. Хорошевська О. І. Паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств як субінститут аграрного права. Цілі сталого розвитку тисячоліття: виклики для університетів наук про життя: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 23–25 травня 2018 року: тези доповіді. К., 2018. Т. 1. С. 284–285.

АНОТАЦІЯ

Хорошевська О. І. Правові аспекти паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2019.

У дисертації досліджено актуальні питання паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств. Проведено аналіз поняття «майновий пай», ознаки майнового паю, паювання майна, ознаки паювання майна, принципів паювання майна, функції паювання майна, генезису законодавства у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні.

Досліджено особливості правовідносин у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні.

Проаналізовано питання судових спорів щодо майнових паїв колективного сільськогосподарського підприємства, проведено класифікацію судових спорів щодо майнових паїв колективних сільськогосподарських підприємств, визначено відповідальність за порушення законодавства у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: пай, майнова частка (пай), паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств, колективне сільськогосподарське підприємство, правовідносини у сфері паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні.

АННОТАЦИЯ

Хорошевская А. И. Правовые аспекты паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06 «Земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право». Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины. Киев, 2019.

В диссертации исследуются актуальные вопросы паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий.

Более двух десятилетий с провозглашения независимости Украины продолжаются процессы реформирования общественной жизни. Однако вопрос паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий остался без должного внимания отечественных ученых-юристов, что не способствовало эффективности их решения на практике. Нарушение требований действующего законодательства относительно паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий, обусловлено его несовершенством, привели к возникновению ряда проблемных вопросов как вовремя паевания, так и после. Паевание имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий – сравнительно недавний процесс, который возник с целью удовлетворения имущественных потребностей крестьян бывших членов коллективных сельскохозяйственных предприятий. Как показывает практика, этот процесс оказался очень сложным, что привело к возникновению множества спорных моментов, многие из которых нуждались судебного вмешательства. При этом до сих пор паевание не получило логического завершения, ведь абсолютное большинство бывших работников коллективных сельскохозяйственных предприятий не получили принадлежащего им имущества в натуре. Между тем от первоначальной стоимости имущественных паев осталось не более трети вследствие физического и морального износа их материального наполнения.

Выявлено, что паевание имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий является субинститутом правового института паевания имущества и земли негосударственных сельскохозяйственных предприятий. Указанный субинститут объединяет комплекс норм, содержащихся в аграрном законодательстве, направленном на паевание имущества негосударственных сельскохозяйственных предприятий, так и в специальном законодательстве, касающемся исключительно урегулирования имущественных отношений, которые возникают, изменяются и прекращаются в процессе деления (перепаевания) имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий.

Анализируются и определяются понятия «имущественный пай», признаки имущественного пая, понятие паевания имущества, признаки паевания имущества, принципы паевания имущества, функции паевания имущества, генезис законодательства в сфере паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий в Украине. На основе данных определений сформулированы признаки паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий в Украине. Также были установлены критерии для классификации законодательства в сфере паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий в Украине.

Определяются особенности правоотношений в сфере паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий в Украине. Выделены и

анализируются следующие понятия: правоотношения в сфере паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий в Украине, субъекты правоотношений в сфере паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий, объекты правоотношений в сфере паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий. Выявлено, что возникновение субъектов правоотношения паевания зависит от сферы имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий. Субъекты правоотношений в сфере паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий поделены на две группы. Также определены признаки правоотношений в сфере паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий в Украине. Раскрыто содержание правосубъектности юридических и физических лиц в сфере паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий. Выделено место правоотношений в сфере паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий в аграрной науке. Классифицированы правоотношения в сфере паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий и проведен анализ актуального состояния правоотношения в сфере паевания. Проведен анализ современных существующих предприятий такого типа.

Проведен детальный анализ судебных споров относительно имущественных паев коллективного сельскохозяйственного предприятия. Приведена классификация судебных исков относительно имущественной доли коллективных сельскохозяйственных предприятий. Выделена группа исков в этой сфере. Также уделено внимание ответственности за нарушение законодательства в сфере паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий. Дано определение ответственности за нарушение законодательства в сфере паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий, классифицированы виды ответственности за нарушение законодательства в сфере паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий.

Обоснована необходимость поддержки предложения ученых о принятии Закона Украины «О реструктуризации в сельскохозяйственных предприятиях».

Ключевые слова: пай, имущественная доля (пай), паевание имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий, коллективное сельскохозяйственное предприятие, правоотношения в сфере паевания имущества коллективных сельскохозяйственных предприятий в Украине.

ANNOTATION

Khoroshevskia O. I. Legal Aspects of the Carve-up of Assets of Collective Agricultural Enterprises in Ukraine. – The Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of candidate of legal Sciences, specialization 12.00.06 «Land Law; Agrarian Law; Environmental Law; Natural Resources Law». National University of life and environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2016.

In this thesis we analyze the topical issues of the carve-up of assets of collective agricultural enterprises. Analyzed and defined the concept of property share, property unit signs, the notion of the carve-up of property, signs the carve-up of property, the principles of the carve-up of property functions division of property, the Genesis of the legislation in the sphere of property sharing mechanism of collective agricultural enterprises in Ukraine, the issue of court disputes over property shares to collective agricultural enterprise. Defines the features of legal relations in the sphere of property sharing mechanism of collective agricultural enterprises in Ukraine, the concept of legal relations in the sphere of property sharing mechanism of collective agricultural enterprises in Ukraine, characteristics of legal relations in the sphere of property sharing mechanism of collective agricultural enterprises in Ukraine, the concept of legal subjects in the field of property sharing mechanism of collective agricultural enterprises, the concept of objects of legal relations in the sphere of property sharing mechanism of collective agricultural enterprises, the contents of the legal personality in the sphere of property sharing mechanism of collective agricultural enterprises, the classification of litigations regarding property shares to collective agricultural enterprises, responsibility for violation of legislation in the sphere of property sharing mechanism of collective agricultural enterprises. Invited to take the Agrarian code of Ukraine and Law of Ukraine «Share of property in agricultural enterprises».

Key words: share, property share, share property of collective agricultural enterprises, collective agricultural enterprise, legal relations in the sphere of property rights of collective agricultural enterprises in Ukraine.

Підписано до друку 18.04.19
Ум. друк. арк. 0,9
Наклад 100 прим.

Формат 60x84\16
Обл.-вид.арк. 0,9
Зам. № 190337

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі НУБіП України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041
тел.: 527-81-55

